

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

**Збірник наукових праць
№1 (248)**

Київ 2022

**Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць
Вип. 1 (248). – К., 2022. – 146 с.**

Рекомендовано Вченою радою ДНДІМЕ
Протокол №6 від 29.12.2022 р.

Збірник статей присвячено науковим здобуткам молодих науковців – аспірантів та здобувачів наукових ступенів кандидата та доктора економічних наук. Він охоплює широкий спектр проблем із таких напрямів:

- макроекономічні аспекти сучасної економіки;
- інноваційно–інвестиційна політика;
- економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності;
- розвиток регіональної економіки;
- соціально–трудова проблеми.

Розраховано на науковців і спеціалістів, які займаються питаннями управління економікою та вивчають теорію та практику формування ринкових відносин в Україні.

Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 р. № 1643 даний збірник віднесено до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, категорія «Б».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

СТУДІНСЬКА Г.Я., доктор економічних наук (головний науковий редактор)
ХОДЖАЯН А.О доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ПАСІЧНИК Ю.В. доктор економічних наук, професор (заступник наукового редактора)
ЗАХАРІН С.В., доктор економічних наук, с.н.с. (заступник наукового редактора)
АЛЕКСЕЄВ І.В., доктор економічних наук, професор
НЕБОТОВ П.Г., кандидат економічних наук, директор
ВАРНАЛІЙ З.С., доктор економічних наук, професор
ГУЖВА І.Ю., доктор економічних наук
ПИПА В.І., доктор економічних наук, професор
КИЗИМ М.О., доктор економічних наук, професор, член–кор НАНУ
КУЛЬПІНСЬКИЙ С.В., доктор економічних наук
КОРНЄЄВ В.В., доктор економічних наук, професор
КРАСКЕВИЧ В.Є., доктор технічних наук, професор
ЛОПУШНЯК Г.С., доктор економічних наук, професор
КИЧКО І.І., доктор економічних наук, професор
ШОСТАК Л.Б., доктор економічних наук, професор
ГАРБАР Ж.В., доктор економічних наук, доцент, професор
ЧЕРКАШИНА К.Ф., кандидат економічних наук, доцент
ІВАНОВ Є.І., кандидат економічних наук (відповідальний секретар)

МІЖНАРОДНА РЕДАКЦІЙНА РАДА

АГНЕСЦКА ДЗЮБІНСЬКА, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту підприємства
АДАМ САМБОРСЬКІ, доктор філософії, Економічний університет м. Катовіце Польща, кафедра менеджменту підприємства
АНАТОЛІЙ ЗІНОВІЙОВИЧ КОРОБКІН, доцент, к.е.н, завідувач кафедри економічних і правових дисциплін, ЗО «Білоруський торгово–економічний університет споживчої кооперації», Білорусь, Гомель
ВІРГІНІЯ ЮРЕНІЄНЕ, професор, доктор наук, завідувач кафедри філософії та культурології, Каунаський факультет, Вільнюський університет, Литва
ГОРБОВИЙ АРТУР ЮЛІАНОВИЧ, професор, доктор технічних наук, Словацька Академія аграрних наук, член відділення економіки та менеджменту, (Словацька республіка)
ДІАНА СПУЛБЕР, доктор філософії, Університет Генуї, асистент професора кафедри філософії суспільств, м. Генуя (Італія)
ІВАН ТЕНЕВ ДМИТРОВ, професор, доктор економічних наук, Університет «проф. д–р Асен Златаров», завідувач кафедри економіки і управління, м. Бургас (Болгарія)
МІТАР ЛУТОВАЦ, професор, доктор технічних наук, Університет Уніон ім. Миколи Тесла, факультет індустріального управління, завідувач кафедри технологій, м. Белград (Сербія)
ЮРАЙ СІПКО, професор, доктор економічних наук, Словацька Академія наук, директор інституту економічних досліджень, м. Братислава (Словацька республіка)
СОФІЯ ВИШКОВСЬКА, професор, доктор наук, зав. кафедри організації і управління (факультет управління) Технологічно–природничий університет ім. Яна і Єнджея Снядецьких у Бидгощі, Бидгощ, Польща
СТЕФАН ДИРКА, доктор економічних наук, професор, Вища економічна школа, м. Катовіце, Польща, професор кафедри менеджменту і маркетингу. Міжнародний акредитованого Міністерства науки і освіти Республіки Казахстан
ТОМАШ БЕРНАТ, професор, доктор наук, завідувач кафедри мікроекономіки, факультет економіки і менеджменту, Щецинський університет, Польща

Друковане періодичне видання «Формування ринкових відносин в Україні»
внесене в міжнародну базу даних періодичних видань:

ISSN 2522–1620

Key title: Formuvannâ rinkovih vidnosin v Ukraïni

Abbreviated key title: Form. rinkovih vidnosin Ukr.

Індексування і реферування: Україніка Наукова, Джерело

Міжнародні інформаційні та наукометричні бази даних: Google Scholar, Index Copernicus International (ICI), Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.

Формування ринкових відносин в Україні, 2022. Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації Серія КВ 22545–12445ГПР від 20.02.2017 року

© Державний науково–дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки, 2022

dren, adolescents and adults: Results from the I.Family study. Nutr Metab Cardiovasc Dis. 2021 Oct 28;31(11):3031–3043. doi: 10.1016/j.numecd.2021.07.019.

30. Nilsson, P.D.; Newsome, J.M.; Santos, H.M.; Schiller, M.R. Prioritization of Variants for Investigation of Genotype-Directed Nutrition in Human Superpopulations. International Journal of Molecular Sciences. 2019; 20(14):3516. <https://doi.org/10.3390/ijms20143516>.

Дані про авторів

Піддубний Володимир Антонович,

д.т.н., професор кафедри технології і організації ресторанного господарства Київського національного торговельно-економічного університету

e-mail: profpod@ukr.net

Тарасюк Галина Миколаївна,

д.е.н., професор, декан факультету бізнесу та сфери обслуговування Державного університету «Житомирська політехніка»

e-mail: galinatar@ukr.net

Чагайда Андрій Олегович,

к.т.н., доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Державного університету «Житомирська політехніка»

e-mail: andrey11081968@ukr.net

Красножон Світлана Володимирівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

e-mail: svelte@ukr.net

Данные об авторах

Поддубный Владимир Антонович,

д.т.н., профессор, профессор кафедры технологии и организации ресторанного хозяйства ГВУЗ Киевский национальный торгово-экономический университет

e-mail: profpod@ukr.net

Тарасюк Галина Николаевна,

д.э.н., профессор, декан факультета бизнеса и сферы обслуживания Государственного университета «Житомирская политехника»

e-mail: galinatar@ukr.net

Чагайда Андрей Олегович,

к.т.н., доцент кафедры туризма и отельно-ресторанного дела Государственного университета «Житомирская политехника»

e-mail: andrey11081968@ukr.net

Красножон Светлана Владимировна,

к.э.н., доцент, доцент кафедры корпоративных финансов и контролинга ГВУЗ Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

e-mail: svelte@ukr.net

Data about the authors

Volodimir Piddubniy,

doctor of engineering, professor, professor department of technology and organization of Restaurant Industry, Kyiv National Trade and Economics University

e-mail: profpod@ukr.net

Halyna Tarasiuk,

Dr Sc. in Economics, Professor, Dean of the Faculty of Business and Service Sector, Zhytomyr Polytechnic State University

e-mail: galinatar@ukr.net

Andrii Chahaida,

PhD(Technical) Associate Professor of the department of tourism and hotel and restaurant business Zhytomyr Polytechnic State University

e-mail: andrey11081968@ukr.net

Svitlana Krasnozhon,

candidate of economics, associate professor of department of corporate finance and controlling Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

e-mail: svelte@ukr.net

УДК 338.312

ПОПРОЗМАН О.І.

Управління витратами для підвищення показників ефективності діяльності підприємства

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні основи процесу управління витратами діяльності підприємства, особливості формування показників ефективності та їх вплив на роботу підприємства в умовах посилення конкуренції.

Метою дослідження є розробка та формування методики управління витратами підприємства, а також аналіз діяльності підприємства з урахуванням впливу сучасної кон'юнктури ринку товарів та послуг.

Методи дослідження. У статті використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження економічних процесів, аналіз кон'юнктури і функцій ринку та синтез процесів спрямованих на удосконалення діяльності підприємства.

Результати роботи. У результаті написання статті було встановлено, що однією з основних складових управління витратами підприємством є показники ефективності роботи підприємства. Вибір методики управління витратами та її реалізація складають основну частину змісту діяльності для підвищення показників ефективності роботи підприємства. В системі управління стратегія розглядається як довгостроковий якісно певний напрям розвитку підприємства, що стосується сфери, засобів і форм її діяльності, системи взаємин всередині підприємства, а також позиції підприємства на ринку товарів та послуг. Якщо цілі його визначають те, до чого прагне підприємство, що воно прагне одержати в результаті своєї діяльності, то система управління витратами дає відповідь на питання, яким способом, за допомогою яких дій підприємство зуміє досягти своїх цілей в умовах трансформації економіки, яка змінюється в конкурентному середовищі. Таке розуміння системи управління витратами виключає визначеність в поведінці підприємства, оскільки така система, підвищує ефективність роботи підприємства, залишає свободу вибору в умовах конкурентного середовища.

Галузь застосування результатів. Економіка та управління національним господарством на макроекономічному та мікроекономічному рівнях, керівництво підприємствами, менеджмент, стратегічне управління.

Висновки. У результаті проведеного дослідження, приймаючи до уваги множину додаткових чинників та особливості діяльності підприємств, можна зробити висновок, що основними чинниками, які впливають на ефективність діяльності підприємства є витрати та методика управління витратами. Управління витратами підприємства є достатньо потужним інструментом впливу на діяльність підприємства. У ринковій економіці ефективність діяльності підприємства та кон'юнктура формують вагому складову системи саморегулювання. У цілому в механізмі управління витратами підприємства можна виділити дві взаємодіючі частини. Перша пов'язана з видами, структурою, величиною та динамікою змін витрат виробництва. Друга пов'язана із способами та правилами формування нових та зміна діючих методів управління витратами виробництва.

Ключові слова: управління витратами, ефективність, рентабельність, діяльності підприємства, категорії витрат, релевантність, економічність, поточні витрати.

ПОПРОЗМАН А.І.

Управление затратами на повышение показателей эффективности деятельности предприятия

Предметом исследования есть теоретические и методологические основы процесса управления затратами деятельности предприятия, особенности формирования показателей эффективности и их влияние на работу предприятия в условиях усиления конкуренции.

Целью исследования есть разработка и формирование методики управления затратами предприятия, а также анализ деятельности предприятия с учетом влияния современной конъюнктуры рынка товаров и услуг.

Методы исследования. В статье использованы общенаучные и специальные методы исследования экономических процессов, анализ конъюнктуры и функций рынка и синтез процессов, направленных на усовершенствование деятельности предприятия.

Результаты работы. В результате написания статьи было установлено, что одной из основных составляющих управления затратами на предприятие являются показатели эффективности работы предприятия. Выбор методики управления затратами и ее реализация составляют основную часть содержания деятельности с целью повышения показателей эффективности работы предприятия. В системе управления стратегия рассматривается как долгосрочное качественно определенное направление развития предприятия, касающееся сферы, средств и форм ее деятельности, системы взаимоотношений внутри предприятия, а также позиции предприятия на рынке товаров и услуг. Если цели его определяют то, к чему стремится предприятие, что оно стремится

получить в результате своей деятельности, то система управления затратами дает ответ на вопрос, каким способом, посредством каких действий предприятие сумеет достичь своих целей в условиях трансформации экономики, которая меняется в конкурентной среде. Такое понимание системы управления затратами исключает определенность в поведении предприятия, поскольку такая система, повышающая эффективность работы предприятия, оставляет свободу выбора в условиях конкурентной среды.

Область применения результатов. Экономика и управление государственным хозяйством на макроэкономическом и микроэкономическом уровнях, управление предприятиями, менеджмент, стратегическое управление.

Выводы. В результате проведенного исследования, принимая во внимание множество дополнительных факторов и особенности деятельности предприятий, можно заключить, что основными факторами, влияющими на эффективность деятельности предприятия, являются затраты и методика управления затратами. Управление затратами предприятия есть достаточно мощным инструментом воздействия на деятельность предприятия. В рыночной экономике эффективность деятельности предприятия и конъюнктура формируют весомую составляющую системы саморегулирования. В целом в механизме управления издержками компании можно выделить две взаимодействующие части. Первая связана с видами, структурой, величиной и динамикой изменений издержек производства. Вторая связана со способами и правилами формирования новых и изменение действующих методов управления издержками производства.

Ключевые слова: управление затратами, эффективность, рентабельность, деятельность предприятия, категории затрат, релевантность, экономичность, текущие затраты.

POPROMAN O.I.

Cost management to improve the efficiency of the enterprise

The subject of research is the theoretical and methodological foundations of the process of managing the costs of the enterprise, especially the formation of efficiency indicators and their impact on the work of the enterprise in conditions of increased competition.

The purpose of the study is to develop and form a methodology for managing the costs of the enterprise, as well as analysis of the enterprise taking into account the impact of current market conditions of goods and services.

Research methods. The article uses general and special methods of research of economic processes, analysis of market conditions and functions and synthesis of processes aimed at improving the enterprise.

Results of work. As a result of writing the article, it was found that one of the main components of enterprise cost management are performance indicators of the enterprise. The choice of cost management techniques and its implementation are the main part of the content of activities to improve the efficiency of the enterprise. In the management system, the strategy is considered as a long-term qualitatively certain direction of enterprise development, relating to the scope, means and forms of its activities, the system of relations within the enterprise, as well as the company's position in the market of goods and services. If its goals determine what the company aspires to, what it seeks to get as a result of its activities, the cost management system answers the question of how, by what actions the company will be able to achieve its goals in a transformative economy that changes in a competitive economy environment. This understanding of the cost management system eliminates certainty in the behavior of the enterprise, because such a system increases the efficiency of the enterprise, leaves freedom of choice in a competitive environment.

Field of application of results. Economics and management of the national economy at the macroeconomic and microeconomic levels, enterprise management, management, strategic management.

Conclusions. As a result of the study, taking into account many additional factors and features of enterprises, we can conclude that the main factors influencing the efficiency of the enterprise are costs and cost management techniques. Enterprise cost management is a powerful tool to influence

the company's activities. In a market economy, the efficiency of the enterprise and the situation form an important component of the system of self-regulation. In general, the mechanism of cost management of the enterprise can be divided into two interacting parts. The first is related to the types, structure, magnitude and dynamics of changes in production costs. The second is related to the ways and rules of forming new and changing existing methods of managing production costs.

Keywords: *cost management, efficiency, profitability, enterprise activities, cost categories, relevance, cost-effectiveness, current costs.*

Постановка проблеми. Витрати підприємства відображають сукупність його фактичних операційних витрат протягом розрахункового періоду. Головний показник підприємства – прибуток залежить від суми витрат. Усі витрати класифікуються та групуються за низкою ознак. Класифікація витрат – це інструмент на вирішення управлінських завдань.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблематиці управління витратами для підвищення показників діяльності підприємства присвячені праці таких видатних вчених економістів, науковців, як Харчук Т. В., Ареф'єва О. В., Яценко І. О., Кургузенкова Л. А., Кондратюк О. І. та інші.

Метою статті є дослідження процесів управління витратами та методології системних механізмів удосконалення діяльності підприємств у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Ефективність виробництва означає співвідношення між результатами, отриманими у процесі виробництва, і витратами праці. Критерієм оцінки ефективності виробництва є економія суспільної праці та зростання її продуктивності.

Частка приросту продукту в результаті підвищення продуктивності праці D_n визначається за формулою:

$$D_n = \left(1 - \frac{r}{b}\right) \times 100$$

де r, b – темпи приросту чисельності працівників і виробництва благ.

До показників загальної ефективності виробництва варто віднести трудомісткість T_e , фондоємність Φ_e , капіталоємність K_e .

Трудомісткість характеризує величину витрат живої праці на одиницю продукції і визначається як відношення величини трудових витрат B_T до обсягу створених благ V :

$$T_e = \frac{B_T}{V}$$

де B_T – величина трудових витрат.

V – обсяг створених благ:

Обернене співвідношення цих величин дає показник продуктивності праці:

$$T_e = \frac{B_T}{V}$$

Фондоємність Φ_e розкриває величину застосованих виробничих фондів (основних і оборотних) у розрахунку на одиницю продукції і визначається як відношення середньорічної вартості виробничих фондів $\bar{\Phi}_{cp}$ до загального обсягу виробленої продукції;

$$\Phi_e = \bar{\Phi}_{cp} / V.$$

Обернене співвідношення цих величин дає показник фондівіддачі.

$$\Phi_o = V / \bar{\Phi}_{cp}$$

Капіталомісткість продукції – це відношення величини капітальних вкладень K до приросту випуску продукції ΔV досягнутого за рахунок цих капітальних вкладень:

$$K_e = \frac{K}{\Delta V}$$

З формули видно, що капіталомісткість визначає розмір капітальних вкладень на одиницю приросту продукції (питомі капітальні вкладення). Показник, обернений капіталоємності, називається капіталовіддачею K_o .

$$K_o = \frac{\Delta V}{K}$$

Комплексним показником, що характеризує результат виробничо-господарську діяльність, є прибуток підприємства. Найбільш узагальнено стан підприємства виявляється у економічній категорії «продуктивність», що характеризується такими категоріями [1, 3].

1. Ефективність – це рівень досягнення цілей підприємства, рівень виконання робіт, необхідних споживачам. Для оцінки ступеня ефективності використовуються три показники: – якість продукції: чи виробляє компанія необхідну продукцію відповідно до наперед визначених вимог ринку? – кількість: чи виробляє вона всі необхідні товари та послуги? – пунктуальність: чи своєчасно компанія виробляє необхідні товари та послуги?

2. Економічність виражається відношенням $\frac{Q_n}{Q_\phi}$,

де Q_n – ресурси, заплановані до споживання;
 Q_ϕ ресурси, фактично спожиті.

Якщо відношення більше 1, це вказує на ефективність. Якщо, з іншого боку, показник менше 1 це вказує на неекономне використання ресурсів. Звідси випливає, що ефективність характеризує показник ефективності з погляду витрат.

3. Якість: показує, наскільки компанія виробляє продукцію, яка відповідає вимогам ринку.

4. Рентабельність – це відношення валового прибутку до загальних витрат (фактично витрат). Прибутковість вимірюється по-різному. Питомими показниками рентабельності є:

– прибуток, віднесений до обсягу продажів $D_c/Q_{пр}$,
 де D_c – чистий прибуток;

Q_n – обсяг продаж.

– прибуток, віднесений до сукупних активів D_c/A_c ,
 де A_c – сукупні активи.

– прибуток, віднесений до власного капіталу D_c/B_k ,
 де B_k – власний капітал.

5. Продуктивність – це співвідношення між кількістю зробленої продукції і кількістю витрат на її випуск $\frac{Q_i^n}{Q_i^L}$

де Q_i^n – кількість продуктів;

Q_i^L – фактично спожиті ресурси.

6. Якість трудового життя – це те, як люди, залучені до компанії, реагують на соціально-технічні проблеми компанії. Наскільки ви зацікавлені у розвитку компанії?

7. Впровадження інновацій: процес, за допомогою якого компанія отримує нові та більш досконалі продукти та послуги. Категорії відображають різні аспекти діяльності підприємства. Щоб оперувати показниками ефективності, необхідно визначити значущість і відносну вагу кожного критерію. Постає питання, яким має бути оптимальне поєднання критеріїв з точки зору управління ефективністю організаційної системи [2, 3].

Логічна послідовність оцінки продуктивності роботи підприємства є наступною. Якщо операційна та економічна організаційна система та її процеси відповідають вимогам якості, вона буде продуктивною. Організаційна система повинна буде підтримувати якість трудового життя та інновації, щоб вижити в довгостроковій перспективі, тоді система

буде прибутковою, і це визначатиме її високу ефективність. Ефективність організаційної системи багатовимірною, і досягнення високих показників за одним чи навіть шістьма критеріями не гарантує успіху та виживання компанії. Тому завдання менеджера полягає в тому, щоб використовувати систему управління найбільш повним та ефективним чином, щоб забезпечити бажане покращення критеріїв. Поліпшення умов виробництва підвищення його ефективності здійснюється у двох напрямках: 1. Корінна зміна умов виробництва з допомогою впровадження нової техніки та технології. 2. Зміна умов провадження організаційно-технічними заходами. Ставлення між кількістю товарів, вироблених економічною системою, і кількістю ресурсів, витрачених виробництва цих товарів у той самий період, є ступенем ефективності виробництва.

Управління витратами включає: знання того, де, коли і в якому обсязі витрачаються ресурси компанії; прогноз того, де, на що та в якому обсязі знадобляться додаткові фінансові ресурси; здатність забезпечити найвищий рівень віддачі використання матеріальних ресурсів. Таким чином, управління витратами – це здатність економити ресурси та максимізувати віддачу від них. Це забезпечує підприємству: виробництво конкурентоспроможної продукції за нижчою собівартістю та, відповідно, ціною; наявність якісної та реальної інформації щодо вартості тих чи інших товарів та їх позиції на ринку; можливість оцінити діяльність кожного підрозділу підприємства з фінансової точки зору; прийняття обґрунтованих та ефективних управлінських рішень у галузі виробництва, продажу та фінансів. Класифікація витрат розглянуто у табл. 1.

Ціль вартісної класифікації полягає в тому, щоб виділити із загальної маси релевантну частину (частина, на яку можна вплинути в даний момент). Тому спосіб класифікації залежатиме від конкретної задачі, що стоїть перед керівником (табл. 2).

Отже, необхідно враховувати витрати одночасно у кількох аспектах: 1. стадії технологічного процесу; 2. статті витрат; 3. види продукції; 4. центри відповідальності; 5. динаміка витрат стосовно обсягу випуску; 6. ступінь регулювання витрат. Для прийняття правильного рішення керівнику важливо знати, які витрати та вигоди воно спричинить.

Релевантними (значними, істотними) можуть вважатися такі майбутні витрати, які змінюються в результаті прийнятого рішення. Невідшкодовані та постійні витрати повинні враховуватися

Таблиця 1. Категорії витрат

Група	Визначення	Приклад
За динамікою щодо обсягу випуску		
Постійні	Витрати, що залишаються незмінними незалежно від змін у випуску	Загальногосподарські витрати
Перемінні	Витрати, що змінюються прямо пропорційно до зміни випуску	Витрати на основні матеріали
Змішані	Витрати, які змінюються із зміною виробництва, але на відміну від змінних витрат не перебувають у прямій залежності (тобто містять постійну та змінну складові)	Витрати на електроенергію
По можливості віднесення на конкретний об'єкт калькуляції		
Прямі	Витрати, що відносяться до конкретного об'єкту розрахунку (виду продукції, одиниці), простежуються безпосередньо (прямі витрати не співпадають зі змінними: наприклад, витрати на утримання та експлуатацію обладнання прямі, але відносяться до постійних)	Витрати на основні матеріали, зарплату працівникам, утримання виробничого устаткування
Непрямі	Витрати, які не можна прямо ототожнити з тим чи іншим об'єктом калькуляції	Витрати на утримання управління
За ступенем регулювання		
Цілком регульовані	Витрати, що відображають чіткий (функціональний) взаємозв'язок між «входом» і «виходом» процесу виробництва	Основні матеріали
Частково регульовані (довільні)	Витрати, що виникають у результаті рішень, які приймаються керівником періодично. Стійкий причинно-слідчий зв'язок між «входом» і «виходом» відсутній (можлива кореляційна залежність)	Витрати на маркетинг і рекламу
Слабко регульовані (задані)	Витрати, на величину яких неможливо впливати в короткостроковому періоді	Витрати на будівництво капітальних споруд

Джерело [1, 4].

Таблиця 2. Класифікація витрат щодо поставлених завдань

Проблемні питання, що стоять перед керівником підприємства	Класифікація витрат стосовно проблемних питань
Як зміниться прибуток в оцінці зміни цін, витрат і випуску? Якими є наслідки зміни структури випуску? Якою є оптимальна (найкраща) структура створюваних благ? Яким має бути обсяг виробництва? Наскільки великий ризик і який «запас міцності»?	За динамікою витрат відносно обсягу випуску: перемінні; постійні; змішані
Які виробничі витрати загалом? Які витрати на виробництво цього виду продукції або групи товарів? Які витрати на цей підрозділ?	За можливістю віднесення на конкретний об'єкт калькуляції (продукцію): прямі; непрямі.
Наскільки великі відхилення "план-факт" і чим вони викликані? Хто відповідає за відхилення? Чи є можливість фінансового маневру? У чому конкретні резерви економіки?	За ступенем регулювання: ; цілком регульовані; довільні (частково регульовані); слабо регульовані (задані)

Джерело [3, 5].

при визначенні відповідних витрат. Необоротні витрати, тобто. витрати минулих періодів, не є суттєвими для управлінських рішень. Встановлені витрати (альтернативні витрати, втрачена вигода) стосуються рішення. Розподіл витрат залежно від змін у виробництві дозволяє: – проаналізувати точку беззбитковості та асортимент продукції; аналізувати зміну рентабельності за зміни умов виробництва; – оптимізувати обсяг виробництва, прибуток та витрати з урахуванням попиту на продукцію підприємства.

Розмір прибутку підприємства залежить від формування поточних витрат. Поточні витрати – витрати на виробництво та реалізацію продукції, що відшкодовуються після закінчення циклу грошових коштів за рахунок виручки від реалізації продукції. Керівник виробництва, який здійснює оперативне фінансове управління, може впливати на величину прибутку через механізм формування внеску на покриття на одиницю продукції. Вкладом у покриття постійних витрат та формування прибутку є різниця між виручкою від про-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

дажу та змінними витратами на виробництво (маржинальний дохід). Внесок на одиницю продукції є чистою грошовою виручкою від продажу додаткової одиниці продукції. Як тільки коштів буде достатньо для покриття всієї суми постійних витрат, підприємство отримає прибуток.

Ефективне управління поточними витратами неможливе без визначення точки беззбитковості (пори́г рентабельності). Пори́г рентабельності визначає термін окупності. Визначення «точки беззбитковості» передбачає роздільний облік змін і постійних витрат, що є особливістю системи «прямої калькуляції». Суть системи «прямі витрати»: – це включення у собівартість лише прямих витрат. Основна увага у цій системі приділяється вивченню поведінки витрат залежно від обсягу виробництва, що дозволяє приймати гнучкі та ефективні рішення щодо нормалізації фінансового стану підприємства. Найважливішими функціями системи є оптимізація прибутку та асортименту продукції та визначення ціни продукції. Система «прямих витрат» заснована на розподілі загальних витрат підприємства на постійні та змінні; за цією системою у собівартість продукції можна включити лише другу групу. Багато підприємств досі включають у собівартість всі витрати, пов'язані безпосередньо з виробничим процесом.

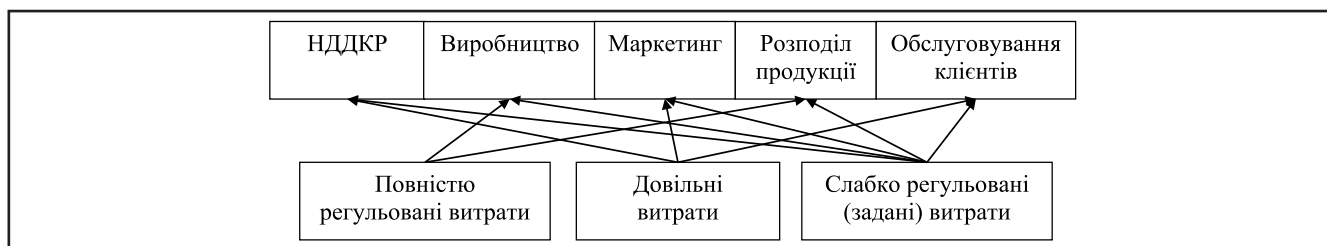
У довгостроковій перспективі потрібно зосередитись на покритті всіх витрат. Але якщо конкретному продукту або необхідно вийти на визначений ринок, або утримати своїх покупців, можливі варіанти конкретних рішень у встановленні реальної ціни продукту («верхня», коли всі витрати покриваються виручкою, «нижня» – дорівнює сумі прямих витрат). У цьому випадку менеджер повинен мати інформацію, нижче за яку межу і в який момент він не може знижувати ціну. Облік витрат важливий. У сучасних умовах управлінський облік сильно інтегрований з бухгалтерським, оскільки в типовому плані рахунків передбачені рахунки для

обліку виробничих витрат та результатів діяльності. Принципова відмінність управлінського обліку від фінансового обліку полягає в тому, що фінансовий облік орієнтується на зовнішніх користувачів інформації, а управлінський – на внутрішніх користувачів (керівників підприємств та його підрозділів). Основне завдання управлінського обліку – бути інформаційною основою для прийняття управлінських рішень і тому в управлінському обліку використовуються спеціальні методи обліку витрат.

Ступінь регулювання витрат корелює з функціональними областями, де виникають витрати (див. рисунок).

Повністю регульовані витрати виникають найсперше у сферах виробництва і розподілу продукції. Довільні витрати мають місце головним чином в НДДКР (науково-дослідних і дослідно – конструкторських роботах), маркетингу і обслуговуванні клієнтів. Слабко регульовані (задані) витрати виникають у всіх функціональних областях.

Необхідність класифікації витрат за рівнем регулювання очевидна: будь-яка інша класифікація (змінна чи постійна, пряма чи непряма) зрештою призначена виявляти релевантні витрати, і такий підхід дозволяє це відразу, без посередників. Проте розробити єдину методіку класифікації витрат за рівнем регульованості, що підходить для будь-якого підприємства, неможливо: є лише загальний підхід. Ступінь регулювання витрат (за визначенням) залежить від специфіки конкретного підприємства та працюючих на ньому людей (корпоративної культури), а тому завжди дещо суб'єктивна. Класифікація витрат за рівнем регулювання дозволяє зрозуміти, хто і якою мірою може впливати на витрати, але не каже, як це можна зробити. Тому класифікація витрат за рівнем регульованості застосовується в комплексі з іншими методами класифікації витрат, зокрема щодо обсягу випуску продукції. Очевидно, що ступінь регулювання витрат варіюватиметься залежно

Функціональні області виникнення витрат різних груп регулювання [3, 4]

від умов: – тривалість часу (у довгостроковій перспективі можна впливати на ті витрати, які у короткостроковій перспективі вважаються встановленими); – повноваження особи, яка приймає рішення (витрати, що встановлюються на рівні керівника підрозділу, можуть регулюватися на рівні директора підприємства). Тому класифікація витрат за рівнем регульованості на підприємствах використовується у поєднанні з розподілом на центри відповідальності.

На будь-якому підприємстві є три блоки: постачальний, виробничий та збутовий. Резерви зниження собівартості розподілені по блоках приблизно так: у поставках – 50, у виробництві – 10, у продажах – 40%. Резервами зниження витрат у постачальницько-збутових підрозділах є розумна цінова політика. У виробничій одиниці – це регулююча частина та обґрунтування собівартості продукції. Тому необхідні нормативи на всі види матеріальних, енергетичних та трудових ресурсів. Наявність нормативів дозволяє керівнику на початку місяця у базових цінах і базових нормативах зробити повний розрахунок прямих витрат. Але протягом місяця середньозважена вартість ресурсу змінюється, що призводить до коливань величини вартості.

Відповідно керівник проводить факторний аналіз відхилень: скажімо, через перевитрату матеріалу, недовантаження, неефективне використання обладнання. Другою складовою відхилення є сума прямих витрат. Він аналізується за продуктами чи центрами витрат [4, 5].

Усі проміжні оперативні дані з бухгалтерських книг регулярно потрапляють у систему динамічного перерахунку. Тому у голові завжди є картина стану вартості на сьогоднішній день. Якщо не підтвердження зовнішніх замовлень знижує обсяг виробничих замовлень відділом продажу, обсяг випуску перераховується. У результаті керівник може керувати всіма вартісними показниками: вони залежать від обсягу випуску продукції та зовнішніх умовних чинників. Відповідно прогноз маржинального доходу динамічно перераховується.

Висновок

Включаючи в собівартість лише прямі витрати, ми маємо об'єкт аналізу, незалежний від загальних витрат, які значні і споживають граничний дохід, що утворюється. Тому необхідно побуду-

вати модель нормативного планування та оперативного обліку витрат, що забезпечить повний контроль за мікроекономікою підприємства.

Список використаних джерел

1. Ареф'єва О.В. Економіка підприємства: навч. посібник / О.В. Ареф'єва, Г. Сахаєв, О.В. Ареф'єв, М.Б. Махсма, О.І. Попрозман; Європейський ун-т. – К. Видавництво Європейського університету, 2015. 238 с.
2. Гринківська О. В. Кластери як модель інноваційного розвитку підприємств / О.В. Гринківська, Л. А. Кургузенкова // Науково-технічна інформація. – 2011. – № 3. – С. 30–33.
3. Оптимізаційні методи та моделі: підручник / Л.В. Забуранна, Н.В. Попрозман, Н.А. Клименко та ін. 2-ге вид. допов. К.: ТОВ «ЦП КОМПРИНТ» – 2018. 420 с.
4. Харчук Т. В. Характеристика економічної стійкості підприємства та її елементів / Т. В. Харчук // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 34. – С. 332–335.
5. Харчук Т. В. Підходи до визначення конкурентних переваг підприємства / Т. В. Харчук // Економіка и управление. 2011. № 6. С. 68–71.

References

1. Arefieva O.V. Economics of the enterprise: textbook manual / O.V. Arefieva, G. Sakhaev, O.V. Arefiev, M.B. Maxsma, O.I. Poprozman; European University – K. Publishing House of the European University, 2015. 238 p.
2. Hrynkivska O.V. Clusters as a model of innovative development of enterprises / OV Hrynkivska. Hrynkivska, L.A. Kurguzenkova // Scientific and technical information. – 2011. – № 3. – P. 30–33.
3. Optimization methods and models: textbook / L.V. Zaburanna, N.V. Poprozman, N.A. Klimenko and others. 2nd view. dop. K.: LLC «CP COMPRINT» – 2018. 420 p.
4. Kharchuk T.V. Characteristics of economic stability of the enterprise and its elements / T.V. Kharchuk // Bulletin of Transport and Industry Economics. – 2011. – № 34. – P. 332–335.
5. Kharchuk T.V. Approaches to determining the competitive advantages of the enterprise / T.V. Kharchuk // Economics and Management. 2011. № 6. pp. 68–71.

Дані про автора

Олександр Іванович Попрозман,

к.е.н., доцент, Національний університет фізичного виховання і спорту України, кафедра менеджменту і економіки спорту
e-mail: Sipoprozman@meta.ua

Данные об авторе

Александр Иванович Попрозман,

к.э.н., доцент, Национальный университет физического воспитания и спорта Украины, кафедра менеджмента и экономики спорта

e-mail: Sipoprozman@meta.ua

Data about the author

Alexander Poprozman,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, National University of Physical Education and Sports of Ukraine, Department of Management and Economics of Sport

e-mail: Sipoprozman@meta.ua

УДК 330.322

ТРУШ Ю.Л.

Соціально-економічна роль сектору малого та середнього бізнесу в економіці країни: існуючий стан і розвиток

Предмет дослідження. Розвиток суб'єктів малого та середнього підприємництва є однією з необхідних умов демократизації суспільства, формування потужного середнього класу, а також однією з основних складових гарантування соціальної безпеки держави та її громадян.

Підприємницька активність населення у переважній більшості випадків супроводжується створенням суб'єктів малого та середнього бізнесу, а формування великого підприємства починається із заснування суб'єкта господарювання.

Мета дослідження. Головна місія створення бізнесу в малому та середньому підприємстві – це формування стійкого прошарку середнього класу у вигляді власників бізнесу та головних менеджерів. Це фактично формування інтелектуальної еліти нації, а це вже основа для формування фінансової еліти.

Результати роботи. Малий та середній бізнес – це соціально-економічний фундамент для розвитку інноваційно-орієнтованої, а особливо європейської держави.

Малий і середній бізнес багато в чому визначає темпи економічного зростання, структуру і якість внутрішнього валового продукту (ВВП). Основна його функція, крім економічної, яка відіграє вагомую роль – це соціальна.

Висновок. Тому питання присвячені соціально-економічній ролі сектору малого та середнього бізнесу в економіці країни, а особливо дослідженню існуючого стану і розвитку малого та середнього підприємництва є актуальними нині.

Тому для того щоб країна досягла значних успіхів в економічному поступі, треба створювати умови для розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.

Ключові слова: мале підприємство, середнє підприємство, бізнес, розвиток, сектор, підприємство, підприємництво.

ТРУШ Ю.Л.

Социально-экономическая роль сектора малого и среднего бизнеса в экономике страны: существующее состояние и развитие

Предмет исследования. Развитие субъектов малого и среднего предпринимательства является одним из необходимых условий демократизации общества, формирование мощного среднего класса, а также одной из основных составляющих обеспечения социальной безопасности государства и его граждан.

Предпринимательская активность населения в подавляющем большинстве случаев сопровождается созданием субъектов малого и среднего бизнеса, а формирование крупного предприятия начинается с основания предприятия.

Цель исследования. Главная миссия создания бизнеса в малом и среднем предпринимательстве

ЗМІСТ

Макроекономічні аспекти сучасної економіки

КЛИМАШ Н.І., ПОГУКАЄВА А.А. Кредитування корпорацій: сучасні реалії та виклики.....	7
МЕЛЬНИК О.М. Інформаційне забезпечення оцінки фінансової стійкості банку.....	15

Інноваційно-інвестиційна політика

ДУДНИК Ю.П., ОЛЬШАНСЬКИЙ О.В., ІВАНОВА Л.С., ЗАЯЦ О.В. Організаційна культура в контексті формування організаційного громадянства в системі менеджменту організації в умовах формування економіки знань, фінансової грамотності та інноваційного підприємництва.....	20
КЛИМЕНЧУКОВА Н.С. Значення інституцій інноваційної економіки для забезпечення розвитку підприємництва.....	28
МАРТИН О.М., ЛЕМЕЩЕНКО Н.М., АРТЕМЧУК В.О., ПАРХОНЕНКО О.С. Моделювання системи управління конкурентоспроможністю підприємства на основі маркетингу в умовах зміни споживчих переваг та розвитку інноваційного підприємництва.....	33
СТАХУРСЬКА С.А., ТКАЧУК С.В., ЯКИМЧУК Т.В., СТАХУРСЬКИЙ В.О. Комплексний аналіз інвестиційної діяльності виробничих підприємств як основа для прийняття обґрунтованих господарських рішень.....	40

Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності

КОЛОДІЙЧУК А.В., ВАЖИНСЬКИЙ Ф.А. Оцінка хімічних ризиків забруднення територій в народному господарстві.....	48
ЛОЖАЧЕВСЬКА О.М., ВДОВЕНКО Н.М., РОДЧЕНКО С.С., ІГНАТЮК В.В. Управління системою адаптивного стратегічного планування інноваційно орієнтованого конкурентоспроможного підприємства в умовах глобалізації та COVID-19.....	53
МОЛНАР О.С., КОШУН М.М., САВЧИНЕЦЬ А.В. Ефективний розвиток підприємництва, інтеграції та кооперації і покращення фінансового забезпечення господарств.....	60
ПІДДУБНИЙ В.А., ТАРАСЮК Г.М., ЧАГАЙДА А.О., КРАСНОЖОН С.В. Вплив світових тенденцій зростання споживання новітніх харчових продуктів на українських споживачів.....	65
ПОПРОЗМАН О.І. Управління витратами для підвищення показників ефективності діяльності підприємства.....	75
ТРУШ Ю.Л. Соціально-економічна роль сектору малого та середнього бізнесу в економіці країни: існуючий стан і розвиток.....	83
ШЕВЧЕНКО О.Н. Економічна роль розмноження бренду як інструменту маркетингової креативної концепції просування асортименту якісної продукції на ринку для підвищення ефективності підприємницької діяльності: цілі і функції.....	88
ЗАЛІЗНИЮК В.П., ЯЦЕНКО В.А. Стандарти та рекомендації UN/CEFACT в Міжнародній торгівлі в умовах COVID – 19.....	93
ГУК О.В., МОХОНЬКО А.А., ТЕЛІЧКО Н.А., СІРИК М.В. Формування інвестиційної політики в системі організаційно-економічного механізму господарської діяльності підприємства та ефективного використання його ресурсно-фінансового потенціалу.....	103
КОЖЕМ'ЯКІНА С.М., АРБУЗОВА Т.В., ИЩЕЙКИН Т.Е., ПАРАСКЕЄВА А.М. Організаційна культура на основі посилення міжособистісної та міжгрупової взаємодії в системі інноваційного менеджменту організації в умовах глобалізації, фінансових, міграційних та корупційних ризиків.....	110
ШИМАНОВСЬКА-ДІАНИЧ Л.М., ШКРОБОТ М.В., БЕРЕЖНА Ю.Г., ГНАТЕНКО І.А. Стратегічні орієнтири в плануванні діяльності інноваційно активного підприємства в умовах удосконалення податкової політики, інвестиційних ризиків та управління змінами в знаннєвій економіці.....	117

Розвиток регіональної економіки

СКРИПНИК В.В. Функціонування регіональних економічних систем в контексті їх інноваційного розвитку.....	125
ЖИВКО З.Б., СНІТКО Є.О., ДЖЕГУР Г.В., РУДА І.І. Управління проектами в інноваційно орієнтованих організаціях у контексті сталого розвитку та формування регіональної політики активізації громадянського суспільства.....	131